

Відгук
офіційного опонента
на дисертацію Зуба Володимира Михайловича
«Нормативно-правове та методичне забезпечення охорони праці у
бібліотеках України (XX – початок 10-х років XXI ст.): історія, стан та
перспективи розвитку»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство,
бібліографознавство

Актуальність теми дослідження Зуба В.М. у своєму основному дослідницькому аспекті, тобто розкритті історії становлення та розвитку нормативно-правового та методичного забезпечення охорони праці у бібліотечних установах у його ретроспективі та визначення сучасного стану є очевидною. Адже рівень безпеки будь-якої діяльності у суспільному виробництві значною мірою залежить від історичних умов розвитку та тенденцій їх нормативного та інструктивно-методичного забезпечення, постійного пристосування відповідних документів до вимог галузі, де вони застосовуються. Не є винятком і бібліотечна галузь, де усі питання охорони праці, розроблення необхідних безпекових заходів, організація і контроль їх виконання, налагодження попереджувально-профілактичних робіт також мають врегульовуватися цілою низкою законодавчих, державних нормативно-правових актів з охорони праці, стандартами безпеки праці, а також, що є безумвною вимогою, – локальними правилами, інструкціями, положеннями, наказами на рівні як галузі, так і окремо взятої бібліотечної установи. Попри велику кількість історико-бібліотекознавчих праць, документні ресурси з питань охорони праці в бібліотечній галузі в історико-бібліотекознавчому аспекті, ще не були предметом наукового дослідження.

Дисертаційне дослідження виконане в рамках загальних наукових тем Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) (2008–2013), які є відомчими темами НАН України: «Управління бібліотечно-

інформаційною діяльністю наукової бібліотеки» (державний реєстраційний номер 0108U000074) та «Підвищення ефективності інформаційної діяльності наукової бібліотеки» (державний реєстраційний номер 0110U 006904).

Необхідно підкреслити, що високий науковий рівень достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і результатів дисертації забезпечує комплекс наукових підходів і методів – дисертантом використано системний, структурний, історичний підходи та функціональний, порівняльний, історіографічний, хронологічний методи з використанням інформаційного та документознавчого аналізу.

Аналіз основної характеристики роботи у вступі свідчить, що Зуб В.М. на належному рівні володіє теоретико-методологічним інструментарієм історико-бібліотекознавчих досліджень. Об'єкт, предмет та мета сформульовані коректно. Дослідницькі завдання, визначенні здобувачем у роботі висвітлено повно, ґрунтовно, різнобічно.

Наукова новизна полягає у тому, що дисертація Зуба В.М. є першою комплексною працею, в якій проаналізовано наукові праці з різних питань охорони праці у бібліотечній галузі, з'ясовано внесок вітчизняних та зарубіжних бібліотекознавців у дослідженні означеного напрямку, доведено новизну аспектів, що розглядаються в дисертації; класифіковано джерельну базу як сукупність документів, так і оригінальних наукових розробок зарубіжних і вітчизняних вчених, які опікувалися питаннями охорони праці в бібліотечній сфері впродовж ХХ – поч. ХХІ ст. в контексті суспільно-політичних аспектів розвитку держави; визначено основні етапи становлення та особливості розвитку документних ресурсів з питань охорони праці загалом та у бібліотечній галузі у ХХ – поч. ХХІ ст. зокрема; здійснено аналіз чинної нормативно-правової та інструктивно-методичної бази з охорони праці, розкрито її типово-видовий склад та відповідність специфіці праці різнопрофільних бібліотечних фахівців, архівних та інженерно-технічних працівників, а також діяльність служб охорони праці з упровадження чинної документації, яка забезпечує безпечну діяльність персоналу бібліотек

України, виокремлено її позитивні аспекти, вказано на недоліки; обґрунтовано засади і напрями подальшого удосконалення нормативно-правового та методичного документного забезпечення охорони праці в бібліотеках.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що основні теоретичні положення і висновки можуть бути використані під час подальших досліджень історії бібліотечної справи в Україні. Вони слугуватимуть інкорпорації масиву документів з питань охорони праці у бібліотечній галузі, сприятимуть удосконаленню охорони праці у бібліотечних установах. Напрацювання можуть бути поширені на архівну, музейну та інші галузі культури, що мають справу із документальними фондами. Дисертантом підготовлено зведені інформаційно-методичні ресурси з питань безпеки та здорових умов праці бібліотечного персоналу для організацій і установ НАН України, які є у відкритому доступі на порталі НБУВ.

Структура дисертації, побудованої за проблемно-хронологічним принципом, складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку джерел, додатку і загалом не викликає заперечень. В. М. Зуб здійснив спробу у своїй праці висвітити документне забезпечення охорони праці в бібліотечній галузі у історичній ретроспективі, та охарактеризував сучасний стан нормативно-правової та локальної документації на прикладі головного науково-методичного центру, яким є Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського. Тому аналізована нами дисертація вирізняється інформативністю, насиченістю фактографічними відомостями, значна частина яких уперше вводиться в науковий обіг.

У першому розділі розглядаються питання стану досліджування теми, розкрито різні аспекти дослідження історії нормативного забезпечення охорони праці у суспільному виробництві та розвідки бібліотечних і документознавчих фахівців щодо умов праці, техніки безпеки та методичного забезпечення професійної діяльності бібліотечних працівників.

Джерельна база дослідження є багатоаспектною за складом. Вона являє цілий комплекс документів, що регулюють різні аспекти охорони праці у вітчизняних бібліотеках на загальнодержавному, міжгалузевому, галузевому та локальному рівнях. У процесі роботи аналізувалися збірники документів, було розглянуто понад 170 законодавчих та підзаконних актів України, нормативно-правових актів міжнародних організацій і масив локальної документації зарубіжних і вітчизняних бібліотек.

У розділі другому висвітлено розвиток історичних етапів становлення документного забезпечення охорони праці загалом і у бібліотечній галузі зокрема. Проаналізовано сучасний стан нормативно-правового та інструктивно-методичного забезпечення охорони праці у бібліотеках, здійснено класифікаційний аналіз законодавчої та локальної документної бази, а також інкорпорації міжнародних документів в українське законодавство. Дисертантом виявлені слабкі місця та прогалини документного забезпечення, що впливає на ефективність роботи служб охорони праці та соціальної захищеності працівників бібліотечних установ.

Окремим досягненням Зуба В.М. є здійснення огляду нормативно-правових документів з охорони праці у бібліотечній галузі країн світу, таких як: США, Великої Британії, Німеччини, Швеції, Фінляндії, Швейцарії, Японії, Італії, Австралії, а також ближнього зарубіжжя, де питання охорони праці і здоров'я є невід'ємною складовою соціальної політики держави, що засвідчило необхідність удосконалення вітчизняного нормативно-правового та методичного забезпечення охорони праці в бібліотечній галузі з урахуванням міжнародного досвіду, сучасних реалій зростання інформаційно-психологічних загроз як для бібліотечних працівників, так і для користувачів книгозбірні. Слушним є міркування дисертанта про потребу покращення правових, економічних, організаційних механізмів загальнообов'язкового державного соціального страхування бібліотекарів від нещасного випадку на виробництві та професійного

захворювання, які призвели до втрати працездатності, а також залучення громадських організацій до цього процесу.

Кожний розділ завершується висновками, в яких у лаконічній формі обґрунтовано основні результати щодо вирішення дослідницьких завдань, сформульованих у вступній частині дисертації. Принагідно зазначимо, що всі ці завдання дисертантом послідовно розв'язані.

Дисертація В. М. Зуба вирізняється достатньо високим ступенем наукової новизни. Загальні підходи до розкриття теми та дослідницький інструментарій, творчо використаний дисертантом, відкривають шлях до нових історико-бібліотечнознавчих та документознавчих досліджень.

Відповідно самостійний та інноваційний характер мають наукові висновки і рекомендації дисертації, оскільки поки що не існує аналогів подібного дослідження. Слід підкреслити, що основні результати дисертаційного дослідження відображені у 12 публікаціях, 9 з яких надруковані у виданнях, затверджених МОН України. Матеріали дисертації апробовані на чотирьох професійних форумах.

Поряд з позитивними оцінками виконаної дисертантом роботи маємо й низку критичних зауважень.

1. Аналізуючи локальну базу документного забезпечення охорони праці рівня бібліотечної установи, бажано було б вказати на проблеми та шляхи їх вирішення у провідних бібліотечних установах України.

2. Обґрунтовуючи необхідність створення зведеного загальнодержавного електронного ресурсу нормативних документів, покликаних врегульовувати питання безпеки праці у бібліотеках України, дисертант, на нашу думку, недостатньо приділяє уваги розкриттю переваг цього інноваційного інструменту, зокрема, його ролі у піднесенні ефективності роботи бібліотечних служб охорони праці.

3. Розглядаючи зарубіжну історіографію досліджуваної проблеми, дисертанту слід було б пояснити принципи відбору праць зарубіжних фахівців з питань охорони праці у бібліотеках. Крім того, при огляді зарубіжного

досвіду нормативно-правового забезпечення охорони праці у бібліотечних закладах, дисертант захопився характеристикою архітектурних новацій у Фінляндії, що безпосередньо не відноситься до предмету дослідження (с. 143).

5. Аналізуючи зарубіжний досвід (с. 152), дисертант перерахував нормативно-правову та методичну документацію з питань охорони праці в Республіці Білорусь, однак не приділив уваги аналізу змісту документів та їх впровадження в бібліотечну галузь, адже досвід наших найближчих сусідів, які мають подібні умови розвитку був би цінним для українських бібліотек.

6. При виробленні пропозицій удосконалення нормативно-правового та методичного забезпечення охорони праці в бібліотечних установах, на нашу думку, варто було б більше зупинитися й на таких вимогах, які не відображені у нормативних документах, як дії під час інформаційних та кримінальних загроз бібліотечним працівникам і читачам, впливу політичних та соціально-економічних кризових явищ на діяльність бібліотечних закладів.

Проте наведені нами зауваження і побажання суттєво не впливають на загалом позитивну оцінку дисертаційного дослідження та викладу його результатів.

Автореферат дисертації адекватно передає її зміст, аргументацію, логіку побудови, ступінь наукової новизни, теоретичне значення отриманих результатів і можливості науково-практичного їх застосування. Оформлення дисертаційної роботи та автореферату відповідає чинним вимогам.

Підсумовуючи розгляд рецензованої наукової праці, можемо констатувати, що дисертація В. М. Зуба «Нормативно-правове та методичне забезпечення охорони праці у бібліотеках України (XX – початок 10-х років XXI ст.): історія, стан та перспективи розвитку» є самостійно виконаним і завершеним комплексним історичним дослідженням, а автор продемонстрував навички самостійного і кваліфікованого виконання складних дослідницьких завдань. За своєю актуальністю, науковою новизною, обґрунтованістю основних положень і висновків, науковим

значенням дисертація В. М. Зуба відповідає нормативним вимогам, які висуваються Міністерством освіти і науки України до робіт, що подаються на присудження наукового ступеню кандидата наук, викладеним у п. 9, 11-13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її здобувач, Зуб Володимир Михайлович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство.

Доцент кафедри бібліотекознавства
та соціальних комунікацій
Харківської державної академії культури,
кандидат наук із соціальних комунікацій

В. П. Жукова

